

УДК 39+008:780.616.432:7Теличко«196/200»(477.87)(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/29.209721>

Леся МИКУЛАНИНЕЦЬ,
orcid.org/0000-0002-6346-6532

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри співу, диригування і музично-теоретичних дисциплін
Мукачівського державного університету
(Мукачево, Закарпатська область, Україна) *l.mikulaninets@gmail.com*

ТВОРЧІСТЬ ТЕТЯНИ ТЕЛИЧКО В ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ РОЗВИТКУ ФОРТЕПІАННОГО МИСТЕЦТВА ЗАКАРПАТТЯ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Мета роботи – на основі вивчення та узагальнення наукових джерел із мистецтвознавства і музичної педагогіки охарактеризувати основні принципи піаністичної діяльності Т. Теличко, виявити їх вплив на етнокультурний розвиток професійного фортепіанного мистецтва Закарпаття кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Методологія дослідження полягає у застосуванні біографічного, аналітичного, системного, історичного, аксіологічного підходів для з'ясування змісту праці Т. Теличко.

Наукова новизна – вперше в національній гуманітаристиці подано аналіз викладацької та виконавської практики Т. Теличко в аспекті висвітлення їх значення в етнокультурному поступі регіону.

Висновки. Творчість Т. Теличко – вагома сторінка в еволюції професійного мистецтва Закарпаття. В педагогічній діяльності мисткині відобразилося поєднання традицій східноєвропейських і західноєвропейських піаністичних шкіл. Цей синтез знайшов свою реалізацію у формуванні власної дидактичної системи, домінуючою рисою якої є етнокультурна специфіка. Виховуючи студентів на засадах провідних світових фортепіанних методик, викладач розкриває їх креативний потенціал; кристалізує високу якість звуку; удосконалює інтелектуальні та технічні можливості; виробляє аксіологічне ставлення до духовних надбань людства тощо.

Напрацювання Т. Теличко у виконавстві представлені інтерпретацією багатограних стильових і жанрових зразків. З позиції тематики цього дослідження особливо цінними є популяризація на теренах України доробку майстрів краю, що допомагає утвердженню регіонального композиторського мистецтва в національному соціокультурному просторі; гастролі за кордоном, які вплинули на інтеграцію закарпатського колориту в європейський музичний континуум.

Оскільки закладений у змісті опусів образний характер відображає грані ментальності мешканців певної території, то їх трактування потребує своєрідного розуміння. Воно часто втілює не тільки професійні прийоми фортепіанної гри, але й імітує фольклорні естрадні принципи проживаючих у краї етносів – українців, угорців, чехів, словаків, румунів та інших. Піаністика Т. Теличко демонструє досконале володіння багатою палітрою художніх засобів гри, що сприяє донесенню етнокультурних особливостей області.

Ключові слова: етнокультура, фортепіанне мистецтво Закарпаття, педагогічна діяльність, виконавська творчість, Т. Теличко.

Lesya MYKULANYNETS,
orcid.org/0000-0002-6346-6532

Candidate of Art History, Associate Professor,
Associate Professor in Department of Singing, Conducting and Music-Theoretical Disciplines
of Mukachevo State University
(Mukachevo, Zakarpattia region, Ukraine) *l.mikulaninets@gmail.com*

TETIANA TELYCHKO'S OEUVRE WITHIN THE DOMAIN OF ETHNIC AND CULTURAL EVOLVEMENT OF PIANOFORTE ART IN ZAKARPATTIA (THE LATE 20th – EARLY 21st CENTURIES)

The key objective of the research is characterising the key principles of Tetiana Telychko's pianistic activity, revealing their impact on ethnic and cultural evolvement of professional pianoforte art in Zakarpattia in the late 20th – early 21st centuries on the basis of studying and generalising Art Criticism and Music Pedagogy theses.

The research methodology presupposes the biographical, analytical, systemic, historical and axiological approaches implementation for identifying the content of Tetiana Telychko's artistic heritage.

The scientific novelty of the research is as follows: for the first time ever in national Humanitarian Studies domain the analysis of Tetiana Telychko's teaching and performing practices within the aspect of revealing their significance for the region's ethnic and cultural progress was put forward.

Conclusions. *Tetiana Telychko's oeuvre is a weighty contribution to the evolvement of Zakarpattia's occupational art. The art expert's teaching activity has reflected the combination of East-European and West-European pianoforte music schools traditions. This synthesis has sought its implementation via shaping an individual didactic system the predominant feature of which is ethnic and cultural specifics. While nurturing the students with the world's leading pianoforte methodologies basis implementation, the teacher: reveals their creativity potential; crystallizes the high sound quality; perfects their intellectual and technical abilities; elaborates the axiological attitude to the humanity's mental/cultural heritage, etc.*

Tetiana Iuriiivna's contributions to the performing artistry are introduced via miscellaneous stylistic and genre patterns interpretation. From the perspective of the subject area of our research, the most vital issues are as follows: popularising the regional artists' works all over Ukraine which, in its turn, contributes to establishing the composer's regional art within the national sociocultural domain; concert tours abroad that enhanced Zakarpattia's identity integration into European music continuum. As the image-bearing character laid in the opuses' content reflects the facets of certain regions inhabitants' mentality, their interpretation requires peculiar understanding.

It often embodies not only the professional pianoforte playing techniques but also imitates the pop folklore principles of the regional ethnic groups, i.e. the Ukrainians, the Hungarians, the Czechs, the Slovaks, the Rumanians and some others. Thus, Tetiana Telychko's pianistic tradition demonstrates the perfect grasp of the wide range of artistic playing tools / techniques and this contributes to revealing the regional ethnic and cultural specifics.

Key words: *ethnic culture, pianoforte art of Zakarpattia, teaching activity, performing artistry, T. Telychko.*

Постановка проблеми. Кінець ХХ – початок ХХІ століття в національній гуманітаристиці характеризується появою значної кількості праць із вивчення культури певної території України (О. Антоненко, Г. Данканич, І. Бермес, Л. Кияновська, О. Леонтєва, Т. Мартинюк, Л. Микуланинець, Т. Росул, О. Стебельська та інші). Зазначені вище процеси сприяли формуванню нового наукового напрямку – регіоніки. В її основу покладено принцип цілісного осягнення матеріальних і духовних надбань конкретного краю та виявлення їх ролі в утворенні єдиного духовного виміру країни. Можна з упевненістю стверджувати, що нині знайшли осмислення здобутки майже всіх областей нашої держави.

Закарпаття є однією із найбільш унікальних місцевостей України. В силу свого особливого географічного розташування, приналежності в різні історичні періоди до Австро-Угорщини, Чехословаччини, Угорської імперії, Радянського Союзу культура краю сформувалася під значним впливом етнічних чинників і професійних засад (українських, угорських, словацьких, румунських, чеських, російських).

Аналіз останніх досліджень. Усвідомленню специфіки області присвячено низку статей (В. Гайдук, Е. Добровольська, О. Короленко, В. Мадяр-Новак, Л. Мокану, К. Оленич, В. Теличко та інші) та кандидатські дисертації (Г. Данканич, Л. Микуланинець, Т. Росул). Однак за наявності ґрунтовних праць із вказаної проблеми залишається ще багато аспектів, які потребують системного опанування. Однією з таких лакун є фортепіанне мистецтво регіону, діяльність провідних педагогів тощо.

Оскільки талант має суб'єктивний характер, а майстер визначає світоглядну модель народу, нації, держави, то часто, вивчаючи шлях, яким іде конкретна креативна персону, ми опиняємося в тій

сфері, яка роз'яснює не тільки індивідуальну еволюцію, але й функціонування конкретного виду творчості в певну добу. Саме в такому ракурсі вбачаю актуальність пізнання постаті Т. Теличко – особистості, піаністична практика якої позначилася на національному поступі області, подальшій еволюції її етнокультурних традицій, на інтеграції та встановленні духовних здобутків краю в європейському цивілізаційному просторі.

Мета статті – на основі вивчення та узагальнення наукових джерел із мистецтвознавства і музичної педагогіки охарактеризувати основні принципи піаністичної діяльності Т. Теличко, виявити їх вплив на етнокультурний розвиток професійного фортепіанного мистецтва Закарпаття кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Формування професіоналізму в духовній сфері на Закарпатті відбулося в другій половині ХХ століття. Велику роль у цьому процесі відіграло відкриття в Ужгороді училища (1946 рік) та створення на його базі фортепіанного відділу. Останній ґрунтувався на поєднанні фахових засад різних шкіл: угорської, чеської, італійської, російської та української. Їх своєрідний синтез сприяв народженню самобутнього регіонального мистецтва, де етнокультурність стала домінуючою ознакою. Масштабна діяльність провідних педагогів зазначеного навчального закладу (Д. Задора, С. Хосроевої, К. Воски, З. Лендела) сприяла його утвердженню не лише в Україні, але й за її межами.

Чергова хвиля розквіту піанізму в області відбулася у 80-90-ті роки ХХ століття. В цей період в установі діє плеяда талановитих музикантів (А. Гедеон, В. Боднар, М. Волковська, Т. Журкі, Т. Теличко, А. Чернова, Н. Шутко та багато інших). Особливою з позиції етнокультурного розвитку краю є праця Т. Теличко.

Тетяна Юрїївна народилася 6 червня 1954 року в родині інтелігентів. Батько – Юрїй Антонович Кизиченко – військовий льотчик. Матір – Ірина Павлівна Кизиченко – викладач фортепіано, перша вчителька гри на інструменті Т. Теличко. Пані Ірина закінчила Дніпропетровське училище, де займалася по спеціальності у досвідченого фахівця Самуїла Давидовича Храмова – випускника Петербурзької консерваторії (клас професорів О. Медема та О. Глазунова). Через педагогічну спадковість Іриною Павлівною були засвоєні і переосмислені традиції російської піаністики, яка славилася ґрунтовною освітою, особливим ставленням до звуку, досконалою технічною підготовкою.

І. Кизиченко постійно професійно вдосконалювалася і формувала цю потребу у своїх вихованців. Вона регулярно відвідувала майстер-класи знаних майстрів Московської, Ленінградської і Київської ЦМШ. Завдяки матері Тетяна Юрїївна полюбила мистецтво, усвідомлено вибрала його справою свого життя, навчилася читати з аркуша, захопилася процесом роботи над твором, залучилася до камерного виконавства.

В 1969 році Тетяна Юрїївна вступає до Челябінського училища ім. П. І. Чайковського. Її викладач із фаху – Борис Михайлович Белицький – закінчив у Москві ДМШ ім. Гнесіних та аспірантуру при ньому. Студіював у професора Т. Гутмана (учня легендарного Г. Нейгауза) – одного з провідних артистів Радянського Союзу. Б. Белицький взяв на озброєння засади «нейгаузівської» школи: заняття відбувалися в присутності всіх учнів класу, а також вчителів музичних освітніх закладів міста. Творчу манеру Б. Белицького вирізняла величезна ерудиція, вільне володіння інструментом, фундаментальне знання методики. Його спосіб роботи сприяв накопиченню у піаністів уявлень про різножанровий і різностильовий репертуар; ґлибинному проникненню в авторський задум; розвитку їх сценічних здібностей (оскільки кожен урок був своєрідним концертним виступом). Педагог виробив у Тетяни Юрїївни естрадну витримку, навички швидко і ґрамотно прочитувати та засвоювати композиторський текст, цілісно усвідомлювати й доносити форму твору тощо.

Після переїзду сім'ї в Україну Тетяна Юрїївна продовжила здобувати освіту в Дніпропетровському музичному училищі. Наставницею студентки стала випускниця Інституту ім. Гнесіних – Лідія Іванівна Євсевська, якій поталанило навчатися у знакових для радянської культури професорів. По фаху вона займалася в О. Юровського (учня О. Гондельвейзера), специфіку фортепіанного ансамблю опанову-

вала в класі А. Готліба, курс методики засвоювала під керівництвом О. Алексеева, теоретичні дисципліни осягала у В. Конен, М. Рїтгих та інших. Праця зазначених митців – вагомий етап в історії поступу європейського піанізму та мистецтвознавчої думки. Традиції своїх вчителів Л. Євсевська ґідно продовжувала й примножувала, передавала своїм вихованцям. Тетяна Юрїївна зазначала, що її педагогічна концепція ґрунтується на принципах, які на етапі творчого становлення прищепила їй Лідія Іванівна [7].

З 1975 року Тетяна Юрїївна – студентка Київської консерваторії. Їй пощастило вдосконалюватися у прекрасного концертуючого музиканта Наталії Миколаївни Вітте. Професор Н. Вітте зробила власну викладацьку систему, розвивала засади Київської фортепіанної школи. Ознаками її стилю було виховання культури звуку і виконавської техніки; партнерські взаємини з учнями, підтримка їхньої ініціативи; дотримання оптимальної репертуарної політики; вміння креативно інтерпретувати задум художнього зразку; формування естрадного досвіду через залучення до різноманітних виступів тощо [4].

Тетяні Юрїївні, крім ґрунтовних професійних знань комунікації з професором, отримала цінний приклад суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Дружно манеру контактування Тетяна Юрїївна запровадила і з підопічними свого класу. Вона є запорукою емоційного розслаблення, м'язової розкутості, що допомагає успішності творчого процесу. Аналіз фахових традицій, на основі яких відбувалося становлення Т. Теличко, демонструє переосмислення нею підвалин російського та українського піанізму. Їх синтез разом із ерудованістю, особистісною культурою, освіченістю майстрині сприяв виробленню ориґінального педагогічного та виконавського почерку.

Переїзд у 1986 році на Закарпаття розпочав нову сторінку в біографії Т. Теличко. Саме в цьому регіоні яскраво виразилася багатогранність її таланту. Вона залучалася до праці в Ужгородському музичному училищі ім. Д. Задора (нині Ужгородський музичний коледж). Діяльність Тетяни Юрїївни допомогла подальшій еволюції духовності краю в етнокультурному аспекті, збагаченню закарпатського мистецтва рисами Московської, Петербурзької та Київської шкіл.

Центром викладацької практики Тетяна Юрїївна є особистість студента. На розкриття його обдарування, формування комплексу фахових компетенцій, інтелектуальний та духовний поступ спрямовувалася робота в класі спеціальності. Вона реалізовувалася через єдність психоемоційного, технічного та інтелектуального розвитку вихо-

ванця. Для дидактичної системи Тетяна Юрїївна характерним є домінування східнослов'янських фортепіанних принципів. Тому втілення ідей композитора, прискіпливий добір репертуару, глибинне проникнення в його стилістику, вироблення особливого туше – основне завдання. Віртуозна майстерність підкорена реалізації змісту музичного опусу.

Крім того, в Ужгородському коледжі Тетяною Юрїївною вела навчальний курс «Методика вивчення гри на інструменті». Метою дисципліни було раціональне осмислення та опанування основними прийомами праці провідних національних і закордонних педагогів, засвоєння концепцій різних виконавських шкіл, вільне володіння категоріально-понятійним апаратом, вміння використовувати потрібні навички для вирішення професійних проблем.

Педагогічна справа Т. Теличко не обмежується аудиторними заняттями. Маючи величезну фонотеку, вона влаштовує для учнів прослуховування і подальше дискусійне обговорення багатоманітних творів у виконанні провідних світових митців. Такі зустрічі вдосконалюють художній смак, комунікативні вміння і критичне мислення учнів, формують в них потребу до саморозвитку і пізнання нових культурних обріїв.

За період освітньої діяльності на Закарпатті Т. Теличко було підготовлено більше 70 піаністів, які успішно працюють у музичних школах та ВНЗ (в Україні та за кордоном). Понад 20 вихованців закінчили національні та зарубіжні консерваторії, стали лауреатами всеукраїнських і міжнародних конкурсів. Перелік їх досить значний, в рамках статті не можу навести весь список. Зрозумілим є і те, що майстерність викладача вимірюється не кількістю випускників, а якістю їх фахової практики. Вона виявляється у таланті прищепити підопічним любов до мистецтва, викликати в них бажання його осягати й розуміти. В цьому аспекті можна визнати, що дидактичні засади Т. Теличко є результативними.

Тетяна Юрїївна здійснює значну методичну роботу, є авторкою низки наукових розробок із проблем музичної педагогіки, багато років читає лекції та веде майстер-класи на обласних курсах підвищення кваліфікації вчителів ДМШ. Мисткиня реалізовує просвітницьку місію: актуалізує, пояснює та популяризує постулати західно- й східноєвропейської піаністики, сприяючи подальшому утвердженню етнокультурної специфіки Закарпаття.

Змістовним є і виконавство Т. Теличко, що проводиться в Україні й за її межами (Словаччина, Німеччина, Польща, Угорщина, Австрія та

інші). В репертуарі артистки опуси Д. Скарлаті, Й. Баха, В. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Р. Шумана, Й. Брамса, Е. Гріга, П. Чайковського, С. Рахманінова, М. Скорика та інших. Слід згадати і прем'єрні інтерпретування творів В. Теличка, Г. Ляшенка, Є. Станковича, Г. Коларовського, Б. Бріттена, Є. Іршаї, В. Янцо, В. Алмаші, Ю. Іщенко та інших.

Певний естрадний універсалізм можливий завдяки довершеному володінню Т. Теличко великим фаховим арсеналом. Піаністка співпрацювала із закордонними та українськими музикантами: В. Возняком (Швейцарія), Х. Свімбергом (Бельгія), Е. та П. Готвоні (США), В. Буймістером, Ю. Бервецьким, О. Ільницькою, Н. Підгородською, В. Плоскіною, Ф. Томичем, В. Шейко (Україна) та іншими.

Грунтовна практика Т. Теличко отримала і суспільне визнання. Вона нагороджена значною кількістю почесних грамот, є лауреатом обласної премії ім. Д. Задора, а у 2016 році за розвиток духовності краю отримала почесне звання – Заслужений працівник культури України. Однак найбільшою її відзнакою є успішна робота її випускників, які гідно продовжують справу своєї наставниці.

Висновки. Творчість Т. Теличко – вагома сторінка в еволюції професійного мистецтва Закарпаття. В педагогічній діяльності мисткині відобразилося поєднання традицій східноєвропейських і західноєвропейських піаністичних шкіл. Цей синтез знайшов свою реалізацію у формуванні власної дидактичної системи, домінуючою рисою якої є етнокультурна специфіка. Виховуючи студентів на засадах провідних світових фортепіанних методик, викладач розкриває їх креативний потенціал; кристалізує високу якість звуку; удосконалює інтелектуальні та технічні можливості; виробляє аксіологічне ставлення до духовності людства тощо.

Напрацювання Тетяни Юрїївни у виконавстві представлені інтерпретацією багатогранних стильових і жанрових зразків. З позиції тематики цього дослідження особливо цінними є популяризація на теренах України доробку майстрів краю, що допомагає утвердженню регіонального композиторського мистецтва в національному соціокультурному просторі; гастролі за кордоном, які вплинули на інтеграцію закарпатського колориту в європейський музичний континуум.

Оскільки закладений у змісті опусів образний характер відображає грані ментальності мешканців певної території, то їх трактування потребує своєрідного розуміння. Воно часто втілює не тільки професійні прийоми фортепіанної гри, але

й імітує фольклорні естрадні принципи проживаючих у краї етносів – українців, угорців, чехів, словаків, румунів та інших. Піаністика Т. Теличко демонструє досконале володіння багатомітрою художніх засобів гри, що сприяє донесенню етнокультурних особливостей області.

Ця стаття не вичерпує всі аспекти заявленої проблематики. Перспективними є дослідження виконавської манери Т. Теличко, характеристика її науково-методичних розробок, комплексне вивчення професійного фортепіанного мистецтва Закарпаття другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болбат Ю. Традиции русской исполнительской культуры как фактор музыкального профессионализма. *Вопросы науки и образования: теоретические и практические аспекты* : материалы Международной научно-практической конференции (Прага, 18 мая, 2019 год). Прага, 2019. С. 374–379.
2. Добровольська Е. В., Романюк Л. Б. Фортепіанна творчість композиторів Закарпаття в контексті поліетнічного культурно-мистецького середовища регіону. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 2 (24) 1 т. С. 34–36.
3. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті музичної педагогіки : монографія. Київ, 2007. 459 с.
4. Микуланинець Л. М. Виконавська та педагогічна діяльність Наталії Вітте в контексті розвитку Київської фортепіанної школи другої половини ХХ століття. *Мистецтвознавчі записки*. 2012. Вип. 21. С. 252–259.
5. Микуланинець Л. М. Етнокультурні виміри становлення та розвитку професійного музичного мистецтва Закарпаття другої половини ХХ століття : монографія. Ужгород : Карпати, 2012. 212 с.
6. Професійна музична культура Закарпаття / упоряд., підготовка текстів, передм., прим. Мокану Л. М. Ужгород : Карпати, 2005. Вип. 1. 420 с.
7. Теличко Т. Ю. Воспоминания об Л. И. Евсевской. *Выдающиеся музыканты Днепропетровщины: Лидия Евсевская* / сост. Т. Медведникова. Днепропетровск, 2007. С. 96–98.

REFERENCES

1. Bolbat Yu. Traditsii russkoy ispolnitel'skoy kul'tury kak faktor muzykal'nogo professionalizma [The traditions of Russian performing culture as music professionalism factor]. *Science and Education Issues: Theoretical and Practical Aspects: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Prague, 18 may, 2019)*, Prague, 2019, P. 374–379 [in Russian].
2. Dobrovolska E. V., Romaniuk L. B. Fortepianna tvorchist' kompozytoriv Zakarpattya u konteksti polietnichnogo kul'turno-mystecz'kogo seredovy'shha regionu. [Pianoforte oeuvre of Zakarpattia's composers within the context of regional poly-ethnic cultural and artistic domain]. *International science periodical Internauka*, 2017. № 2 (24) (Vol. 1), P. 34–36 [in Ukrainian].
3. Huralnyk N. P. Ukrayins'ka fortepianna shkola XX stolittya v konteksti muzychnoyi pedagogiky [Ukrainian pianoforte school of the 20th century within Music Pedagogy context : monograph.]. Kyiiv, 2007, 459 p. [in Ukrainian].
4. Mykulanynets L. M. Vykonavs'ka ta pedagogichna diyal'nist' Nataliyi Vitte u konteksti rozvytku Kyuyivs'koyi fortepiannoyi shkoly' drugoyi polovyny' XX stolittya [Performing and teaching activity of Nataliia Vitte within the context of Kyiiv pianoforte school evolvement in the second half of the 20th century]. *Mystetstvoznavchi zapysky*, 2012, Issue 21, P. 252–259 [in Ukrainian].
5. Mykulanynets L. M. Etnokul'turni vymiry stanovlennja ta rozvytku profesijnoho muzychnoho mystectva Zakarpattja druhoji polovyny XX stolittja [Ethnic and cultural aspects of the establishment and evolvement of Zakarpattia's professional Music Art in the second half of the 20th century] : monograph. Uzhhorod : Karpaty, 2012, 212 p. [in Ukrainian].
6. Mokanu L. M. (Ed.) Profesijna muzyčna kul'tura Zakarpattja [The professional music culture of Zakarpattia]. Uzhhorod : Karpaty, 2005, Issue 1, 420 p. [in Ukrainian].
7. Telichko T. Yu. Vospomynanyja ob L. Y. Evsevskoj. [Recollections of L. I. Ievsevskaja]. T. Medvednikova, (Ed.), *Vydaiushiesia muzykanty Dnepropetrovshiny: Lidiia Ievsevskaja*, Dnepropetrovsk, 2007, P. 96–98 [in Russian].